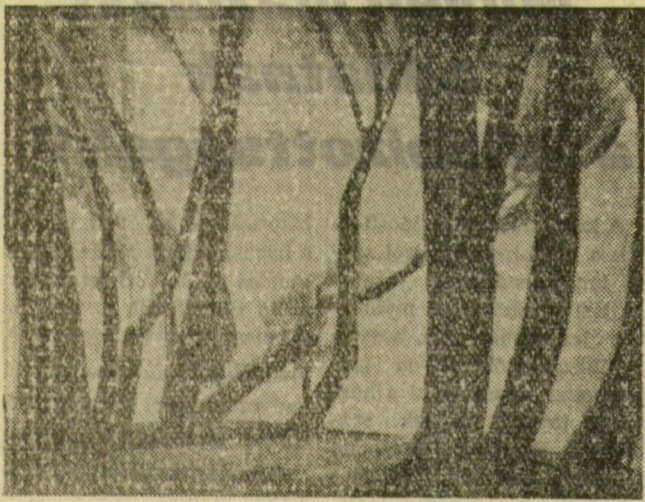

ERDŐS PÉTER ATKAI TISZA-PART

Alekszandr Szerdov

AZ UTOLSÓ TÁBOR

Egyhetes látogatásra ma érkezik Szegedre Alekszandr Szerdov, a novoszibirszki Szibirszkije ogni költő-főszerkesztője. Versét ebből az alkalomból közöljük.

Szajáni hegyek magasából
zuhogók közt vad, meredek
utam Karatag viharából
az alkonyig elvezetett.

A városi zajt idehallom,
s hol fenyvesek árnya rezeg,
meggyűjtöm az erdei parton
az utolsó rőzsetűzet.

A homálynak hajlik az ága,
s mint a fenyő, betakar,
fölöttem egy csillag-fióka
verdes a szárnyaival.

Nincs más, csak a csönd — a világból
minden susogás kirekedt.

Tán te is ezt a világló
csillagi fényt figyeled,
s arcom kifaragja az emlék...
Te távoli lány, teneked
viszem innen a fák puha csendjét.
a sztyeppe-fakó füveket,
szomjas dalait a pataknak,
viszem Karatag viharát,
csodákat, amik kiapadnak,
titkukba ha bárki belát,
viszek a szivemben ezernyi
hangot, susogást, madarat,
meg ércet, amely idezengi
szikla-merész utamat,
hogy érteni, városi szépem,
tanuld meg a táj gyönyörét,
hol a végtelen kék tenyerében
megfészkel a föld meg az ég.

A cédrusok hajnali lángok,
a táj csupa tűzi varázs.

Már városomig odalátok.
Szén zissen. Kihunyt a paradzs.

FORDITOTTA: VERESS MIKLÓS

VAJDA LÁSZLÓ HAGYATÉKA

Könyvtárának egy része, majd ezer könyv, latin és magyar klasszikusok, irodalomtörténeti művek, a Somogyi könyvtárba került. Ennél is fontosabb, hogy majdnem két évtizedes Móra-kutatásainak eredménye, a befejezetlenül maradtan is nagyszabású Móra-bibliográfiája szintén a városkutatás tudományos központjába jutott. Vajda László rám testálta. Így mostantól fogva a Somogyi-könyvtár nemcsak a Juhász Gyula és Tömörkény életművével kapcsolatos kutatások műhelye, hanem Móra Ferenc életművének gondozója is, Vajda László öröksége kötelez.

A nekrológok, mint ilyenkor *more patris* kijár, elmondták már róla, milyen méltatlan sors járt ki neki. Néhányan, akik közel állottunk hozzá, tudjuk szívós, áldatlan harcát a Magvető Könyvkiadóval, melyet a Móra Ferenc Összegyűjtött Művei miatt vívott. Közügy lett volna, hogy a város, amely szívesen büszkélkedik gazdag irodalmi múltjával, klasszikusainak örökségével, mellé álljon ebben a küzdelemben, amely nem kis mértékben járult hozzá betegségére súlyosbodásához.

Vajda, ha kritikai kiadást nem csinálhatott is, de tudományos értékű Móra-sorozatot szeretett volna 20 kötetben tető alá hozni. Az író lányának, Vésztisné Móra Pankának indokolatlan ellenkezésén hiúsult meg az a terve, hogy az írásokat ne a korábbi Móra-kötetek esetleges sorrendjében, majdhogynem véletlenül kialakult köteteknek kereteléhez tapadva, hanem az írói fejlődést, az alkotás törvényszerűségeit legvilágosabban föltáró időrendben közölhesse. De az első kötetekben még módja volt gazdag jegyzetapparátusában közkinccsé tenni a Móra-mű alapos ismeretéről tanúskodó, érdekesebbnél érdekesebb összefüggéseket megvilágító adatait, magyarázatait. A legtanulságosabb volt nyomon követni egy-egy írás genealógiáját, eredetét: hogyan lett a húszas években a *Világ* és a *Magyar Hírlap* hasábjain ragyogó, idősebb polittikai tanulságokat is sugalló tárcsa a század első évtizedében Az *En Újságomban* között gyermekmeséből! Móra műhelytitkai tárultak föl e kötetek jegyzeteiből.

Azután megsoványodtak a jegyzetek, a kiadó sokallotta, utóbb némelyik kötetnek (mint éppen a *Szegedi tulipántos ládának* is) gondozását kivette kezéből, másra, hozzá nem értőre bízta. A sorozat is megkurtult: 13 kötettel abbamaradt, s ha lesz is folytatása, csupán egy kötetre kerül még sor, az *Enek a búzamezőkről* című regényre. A legkevésbé ismert, olyannyira várt publicisztikából mindössze két kötet került napvilágra: a *Szegedi Napló Újdonságok* rovatából betakarított *Szilánkok* (1961) és a vezércikkéből összeállított *Memento* (1967). Ez utóbbi jegyzeteinek készítésétől is elűtötték.

Szerencsénkre a szegedi egyetemi könyvtár megmentette Vajdának évtizedes fáradozását, amellyel — pótolhatatlanul — földéltette Móra névtelen publicisztikáját, s *kritikai kiadás helyett* legalább bibliográfiaként közre bocsátotta az író értékes és kutatók tucatjainak kincseshányát adó vezércikkeit (1961). A Magvető egyik érve az volt a vezércikk kiadása ellen, hogy kételkedtek Vajda agnoszkálásának helyességében, a névtelen Móra-írárok hitelességében. Vajda egyedülálló anyagismerettel, kiváló stílusérzékkel végezte munkáját. Minthogy Móra és Juhász a húszas években együtt dolgozott a *Szeged* és a *Délmagyarország* hasábjain, Juhász vezércikkei fogaskerek módjára kapcsolódnak Móráéval. Ilia Mihály a Juhász-publicisztika kritikai kiadásának sajtó alá rendezése során mindössze 30 olyan vezércikket talált, amelyet — tartalmi és stílári érvek alapján — Juhásznak kell minősítenünk, abból a 2547-ből, amelyet Vajda leltárba vett. A teljes anyagnak tehát alig valamivel több, mint egy százalékát! Ilyen hibaszázalék bizvást eltűrhető. S az is jellemző, hogy ez kivétel nélkül a Vajdától a II. kategóriába osztott írárok közül való volt. Ezekről ő maga megírta: lehet, hogy szerzőjük nem Móra, hanem Juhász.

Halála előtt pár héttel meglátogatott, örömmel mutatta készülő újabb Móra-bibliográfiáját, s megbeszéltük, hogy a jövő évi Móra-jubileumra — július 19-én, az *Ünnepi Hetek első napján lesz Móra születésének 90. évfordulója!* — miként kelene belőle tető alá hozni méltó kiadványt.

Ez a dosszié most az én íróasztalomon fekszik. Özvegye, férje akarata szerint, átadta nekem. Amit akkor Vajda Lászlónak tanácsoltam a munka befejezésére, most rám vár. Készséggel meg is teszem, sajtó alá rendezem, csak *legyen kiadója*. Ha már Vajdának el kellett temetnie álmát, filológiai kutatásának végcélját, a tőle szakkörökben is annyira várt Móra-monográfiát; ha már nem adatott meg neki, hogy gazdag tudását a Móra kritikai kiadás jegyzeteiben tegye örökéletűvé; ha már nem érhetette meg irodalom-pedagógiai és esztétikai írásainak gyűjteményes megjelenését, amellyel a Tan-könyvkiadó hitegette — legalább ezzel a bibliográfiával mentsük meg évtizedes kutatómunkájának eredményeit. Magam is foglalkoztam a Móra-életművel, tudom, micsora burjános bozót ez, s bátran állíthatom: soha többé senki nem lesz, aki azt a munkát, amit Vajda ennek az *oeuvre*-nek föltérképezésével végzett, megismételhetné. A cédulák, szétszóródnak, a kézirat veszendő: sürgős teendő Vajda gyűjtésének publikálása. Ennek joga és kötelessége azé a városé, amelyet Móra is, Vajda is önzetlenül, hála várása nélkül

Péter László

Veszlav

Tzsaszkszkij:

ÜLŐ-MUNKA

Toljával akkor ismerkedtem meg, amikor legutóbb Kovalszkiénál voltam vendégségben. Nyomban megkedveltem. Az biztos, hogy még életemben nem találkoztam ilyen remek, vigkedélyű fickóval. Ő volt a társaság lelke, úgyszólván reggelig elszórakoztatott mindenkit. S amikor hirtelen közölte, hogy megy és el is indult, rémülten kiabáltunk utána. De ő csak evickélt lefelé a lépcsőn, s hadonászott, mintha búcsút intene.

— Most van a harmadik emeleten... Most a másodikon... — és amikor tompa puffanások és kiadós káromkodások után elcsendesedett a lépcsőház, Kovalszki megkönnyelbülten felsóhajtott: — Most már jól van, leért a földszintre.

Hervadt hangulatban tértünk vissza a lakásba, amit Tolja nélkül most már kihaltak, barátságatlannak éreztünk.

— Ne búsuljatok — vigasztalt Kovalszki és újra töltötte a poharakat. — Nem maradhatt tovább. Reggel munkába megy.

— Ne viccelj — ne vettünk nagyot. — Csak nem azt akarod mondani, hogy innen egyenesen munkába megy?

— Dehogyan nem. Ti nem ismeritek Tolját. Rendes, kötelességtudó gyerek, nem szokott lógani. Bemeleg bizony, még ha négykézláb is.

— Így?! Hiszen alig áll a lábán!

Kovalszki jámboran elmosolyodott.

— Jaj, de jó poják vagytok... Miért kéne neki állni, amikor söfőr. Az ülő munka, nem?

Fordította:

Alföldi Erzsébet

SZEGEDI KOLORIT

Öszinte meglepetést okozott Dinnyés Ferenc emlékkiállítás, a kortársaknak is, hát még nekünk, későbbi nemzedékhez tartozóknak. E nyugtalan, fölemelkedő és aláhulló, újra kezdő és belefáradó, lázadó és tehetetlenül dühöngő művész háborgásaiból csak egy-egy villanatot vettünk szemre szegedi lakások falán. Az egészet, a legteljesebbet nem láttuk, s ezért nem fogtuk föl. Gyakran pedig megtévesztőek voltak a névjegyek: a szegedi polgári nyugalom vászonra vitt valóságából a táj jellege, a város eredeti atmoszférája süttött ki figyelem-felhívóan.

Most azonban a kiállító terem szűk méretei között is, lehetett felmutatni egy teljesebb, egészebb Dinnyés Ferencet, aki vajmi kevésbé hasonlított a polgári nyugalmat ábrázoló, kiegyensúlyozott, a világ és önmaga rendjével elégedett festőnőz. A megismerés lehetőségét kereső, lázongásban vergődő-öröklődő, az élet értelmét és célszerűbb formáját lázasan kutató szegedi művész finom-érzékeny megfigyelései és válszai kerültek elő.

Meglepődtek azok is, akik ismerték és azok is, akik most először találkoztak teljesebb munkásságával. Meghökent az a közönség, amely a létfenntartásért vívott küzdelemből fogant, megélhetést adó, nyugalmas, szegedi csendet kifejező képeiről tartotta számon, mert itt egy progresszív művésznek a társadalom igazságtalanságaira figyelő, felelő világával találkozott.

Sajnos, szinte már megszokott, hogy a közöttünk levőket nem tartjuk kivételeknek, ezt emberi gyarlóságunk idézi elő, s megfontolt hideg logikával lelkiismeret-

tünk nyugalma érdekében aztán megmagyarázzuk: „a történelem majd ítélkezik, hogy ki volt kivételes és ki volt köznap.” Juhász Gyula értékeit kortársai közül kevesen ismerték föl, szerencsére a mi rendünk gyorsabban észrevette. Móra Ferenc helyzete jobb volt, kortársai elfogadták, hogy kivételes ember (az írókörök persze nem egyértelműen), mi azonban későbbben ismertük föl. Egy évtizedre rügó idő kellett neki, míg Hannibál föltámasztásáról (Magyar Nemzet 1954.) leadott irodalmi névjegyére komolyan oda figyeltünk. Dinnyés Ferencnél még rosszabbul ütött ki; itt élt közöttünk, kopogtatott még, saját és a mai világ összekötő szálait csomózta, visszhangtalanul, reménytelenül keservesen. Belefáradt. Pedig a kiállító terem első emeletéről az a realista szegedi festő néz-sír, villog, könyörög, dühöng ránk, akit a kritikusok — a látottak alapján — mint szegedit, Juhász Gyula és Móra Ferenc mellé helyeznek, akik a két világháború közötti magyar szellemi életnek haladó reprezentánsai voltak. Lépten-nyomon idézzük őket, amikor csak Szeged más, jobbik valóságára apellálunk. Dinnyés Ferenc is ide tartozik. Nem érzek én ebben erőfeszítést, sem hencsér vidékiséget, amit annyiszor és oly jogosan lemosolyognak, mivel ez hasonló a szénaboglyát áruló paraszt magtartásához, aki a boglya magasságát az Eiffel-toronnyal méri.

Az alföldi festészet nagy mestere mutatkozott be most Szegeden, saját városa előtt. Minden esetvonalása, ceruzarajza erről a városról, ennek életéről, embereiről mond valamit. (Mert nem számottevő az erdélyi kirándulás, más tájak látásának hatása). Újra csak igazolódott, hogy igazán nagygyá csak az válik, aki azt a tájat, népet, környezetet veszi művészetének életét, tápláló talaját, ahol él. Dinnyés Ferenc azért nem lett provinciális művész, mert azt csinálta, amit Tornyai János, Koszta Ferenc: megmutatni a körülöttem élőknak önmagukat. Alsóvárosban és felsővárosban, a Tiszán és a belvárosban mozgó Dinnyés Ferenc művészete a város és táj, e nép lelkének legalprólékosabb ismeretéből hajtott ki országos jelentőségűvé.

Elégtétel csupán ez a kiállítás? Azt hiszem, nem, itt más aspektusokról is szó van. Először talán önmagunkal

becsüléséről, jelenünk szellemi értékrendjének további tisztázásáról, azoknak az összekötő kapcsolatoknak szakszavattal bővítéséről, amelyek nemzeti múltunk értékeit erős, egészséges szálakkal, sokszínűen, a mára és a holnapra ható erővel hozzánk kapcsolják. A szocialista rend széles, erős szellemi áramának gazdagítása, vérbe öleltünk gyarapítása megkívánja tőlünk, hogy távoli és közeli múltunk értékeit a mi szellemi asztalunkra kerüljenek. A mai szegedi piktúra egyik nagy elődjének valihatta Dinnyés Ferencet is, az alföldi festészet jeles művészt. S talán annyi tanácsul szolgál művésze (s a többi alföldi nagykő), hogy azt az utat érdemes járni, amit Dinnyés járt. Csak azáltal újul meg az alföldi festészet, ha a ma művészei éppen olyan hűséggel és alázattal és kereső, kutató izgalommal élnek az emberek között, mint az elődök. Ebben az értelemben nincsen külön szegedi és vésárhelyi piktúra, csak egy van, s ez a nagy, az igaz és maradandó: az alföldi festészet. A magyar képzőművészetnek jellegzetes — sokszínűségében is — egyedi műhelye az alföldi festészet. Nélküle szegényebb, sokkal szegényesebb lenne művészeti-szellemi életünk. Ma is olyan alkotó buzog e tájon, amely méltóan folytatja a korábbi munkáját, a korszerű életkörülményekhez korszerűsíti formát és a tartalmat. Nem a kifejezés mikéntjétől válik egy művész korszerűvé vagy korszerűtlenné, hanem attól, hogy amit meglátott és ahogyan meglátta, az valóság-e, vagy nem. Az elődök — Dinnyés is — ebben adnak legtöbbet a maiak számára.

Persze elégtétel is ez a kiállítás — s különösen ma a fővárosi, a Nemzeti Galériában —, az alföldi festészet önmagát becsüli benne. Jó néven vette Szeged szellemi életét, különösen a kortársak generációját, s a festő családját. S a kultúrpolitika egészséges, jó érzékű megnyilatkozása is kifejeződik ebben. Bátor szembenézés a múlttal, a közelmúlttal, a tévedés küigazításának szándékával. Volta képpen mi még sok-sok kérdésben az adós álláspontján vagyunk országosan és Szegeden is. A képzőművészetben elsősorban, de egész szellemi életünk két világháború közötti értékeit nem tisztáztuk megfelelő eszmei alapossággal és felelősséggel.